

SANTUOKINIO AKTO DVIDIMENSIŠKUMAS

Remigijus Oželis

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje gvildenamas santuokinio akto dvidimensiškumas – asmenis vienijantis ir gyvybę perduodantis elementai. Siekiama pagrįsti, kad šie elementai santuokiniame akte moraliniu aspektu negali būti atskiriami. Aptariama žmogaus lytiškumo raiška šeimoje, pristatomas separatistinis ir integralus požiūris į žmogaus lytiškumą.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: lytiškumas, santuokinis aktas, gyvybę perduodanti (prokreacinė) dimensija, meilę perduodanti (asmenis jungianti) dimensija, santuokinio akto dimensijų integralumas.

Abstract

This article deals with the dual dimension of the marital act which unites the partners as well as gives birth to a new life. The aim here is to prove that these two elements within a marital act can not be morally separated. The article discusses a person's sexual expression in the family and presents the separating as well as integrating view of the human sexuality.

KEY WORDS: sexuality, marital act, life-giving (procreational) dimension, love-transferring (person-uniting) dimension, dimensional integrity of the marital act.

Įvadas

Šiandien šeima patiria įvairių visuomeninių, kultūrinių pokyčių. Papročių liberalėjimas ir reliatyvumas šalina moralinius draudimus, o hedonizmo ideologija skatina ieškoti ypatingų potyrių ir išgyvenimų. Vaisingumo samprata XX a. antrojoje pusėje pateikė žmonijai įvairių požiūrių, nuomonių. „Nuolatinis mokslo ir technikos vystymasis, kai žmogus apvaldo gamtą, ne tik žadina viltį sukurti naują ir geresnę žmoniją, bet kelia kas kartą didesnę nerimą dėl ateities. Kai kurie klausia, ar verta gyventi, ar nebūtų geriau iš viso negimti, ar dera duoti gyvybę kitiems“ (Jonas Paulius II, 1994A, nr. 30). Visuomeniniai pokyčiai veikia šeimas, daugelis jų lieka ištikimos krikščioniškosios vertybės, kurios sudaro šeimos institucijos pagrindą. Yra šeimų, kurios abejoja savo uždaviniais ir nesuvokia santuokinio ir šeimos gyvenimo esmės, neįvertina jo svarbos. Dažnas krikščionis atsiduria kryž-

kelėje: gyventi remiantis Bažnyčios mokymu ar laikytis pasaulietinių dėsnių.

Krikščionis yra pakviestas žodžiu ir savo gyvenimu liudyti didingą, laimę ir ramybę dovanojančią žinią apie žmogaus pašaukimą mylėti. Bendraudamas, ypač santuokoje, žmogus labiausiai trokšta mylėti ir būti mylimas. Sutuoktiniai, duodami ir priimdami meilę, laisvai ir sąmoningai dalyvauja Kūrėjo darbe. Jie tampa naujos gyvybės kūrėjais. „Nepaprastai svarbi gyvybės perteikimo pareiga, kuria sutuoktiniai laisvai ir sąmoningai dalyvauja Kūrėjo Dievo darbe, visuomet teikia jiems didelio džiaugsmo, tačiau dažnai šį džiaugsmą lydi nemaži sunkumai ir vargas“ (Paulius VI, 1993, nr. 1).

Straipsnio tikslas: aptarti santuokinio akto elementus – asmenis vienijančių ir gyvybę perduodančių, atskleidžiant, kodėl šie elementai santuokiniame akte moraliniu požiūriu negali būti atskiriami.

Tyrimo objektas: santuokinio lytinio akto dvidimensiškumas.

Uždaviniai: 1) aptarti žmogaus lytiškumo raišką šeimoje; 2) įvardinti ir išsamiai išnagrinėti neatskiriamus santuokinio akto elementus; 3) pristatyti separatistinę ir integralų požiūrį į žmogaus lytiškumą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros sisteminio tyrimo, lyginamosios analizės ir apibendrinimo. Remiamasi K. D. Whitehead, A. J. Maida, J. F. Kippley ir kitų autorių darbais. Straipsnyje pateikiamas oficialus Bažnyčios mokymas, remiantis Pauliaus VI enciklika „*Humanae vitae*“, Jono Pauliaus II apaštališkąja adhortacija „*Familiaris consortio*“ ir „Laišku šeimoms“, kitais Popiežiaus pasisakymais, Vatikano II Susirinkimo pastoracine konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „*Gaudium et spes*“ ir Katalikų Bažnyčios Katekizmu.

1. Žmogus – lytiškas asmuo

Žmogus yra lytinė būtybė, t. y. iš prigimties priklauso kuriai nors iš dviejų lyčių. Lytiškumas yra visos jo būties orientacijos priežastis. „Žmogaus būties orientacija, išryškėjanti dėl priklausymo vienai iš lyčių, ne tik pasireiškia vidujai, bet kartu pereina į išorę ir pasireiškia tam tikru natūraliu siekimu, nukreiptu į kitą lytį“ (Wojtyła, 1995, p. 52).

Krikščioniškosios teologijos požiūriu lyčių skirtybę lemia Dievo kūrimo aktas. Šventojo Rašto pasakojimas apie Adomą ir Ievą (Per 2–3) byloja, kad lytiškumas yra glaudžiai susijęs su žmogaus prigimtimi: „Ir Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą, pagal savo paveikslą sukūrė jį; vyrą ir moterį, sukūrė juos. Dievas juos palaimino, tardamas: „Būkite vaisingi ir dauginkitės, pripildykite žemę“ (Pr 1, 27–28). Kūrėjo žmogui duotas lytiškumas yra gėris, kaip ir visa, kas duota Dievo, kartu jis yra Dievo palaimintas. Taigi atngamtinėje šviesoje atsiskleidžia lyčių prasmė, aiškiau nušvinta ir jų biologinės, psichologinės funkcijos. Tik teologinis požiūris priartėja prie žmogaus lytiškumo paslapties (Paškus, 1995, p. 45).

Žmogiškojo buvimo esmės, žmogiškosios būties apibrėžti negalima atsiejus ją nuo lyties. Abiejų lyčių tarpusavio ryšį lemia asmenų skirtingumas ir papildomumas. Abi lytys – vyriškoji ir moteriškoji – yra viena priešais kitą ir kartu viena su kita. Taigi žmogus nėra viena lytė būtybė. Lytiškumas nėra tik žmogiškumo sąlyga, be kurios asmuo galėtų egzistuoti. Lytiškumas taip pat nėra realybė, jis ar ji negali jo savavališkai nusikratyti. Moteris yra asmuo savitu moters buvimo būdu. Vyras yra asmuo savitu vyro buvimo būdu (Paškus, 1995, p. 46).

Dievas, sukūręs vyrą ir moterį, norėjo, kad jie būtų skirti vienas kitam. „Negera žmogui būti vienam. Padarysiu jam tinkamą bendrinišką“ (Pr 2, 18). Kai Dievas atvedė vyrui moterį, kurią padarė iš jo šonkaulio, vyras sušuko, išreikšdamas meilę ir bendrystę: „Ši pagaliau yra kaulas mano kaulų ir kūnas mano kūno“ (Pr 2, 23). „Vyras įvertina moterį kaip antrąjį „aš“, kaip tokį pat žmogų“ (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 371). Taigi žmogui reikia draugystės. Vyras ir moteris atitinka ir papildo vienas kitą – ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai, nes žmogus yra ir biologinė, ir dvasinė būtybė, nėra vien kūnas ar vien dvasia, bet kūno ir sielos vienis. Lytiškumas siekia žmogaus sielos gelmes; visas žmogus yra lytiškai nulemtas kaip vyras ar moteris. Vienas kito papildymo ir bendro gyvenimo vardan vyras ir moteris palieka tėvus ir kuria savo šeimą. Troškimas nebūti vienam, būti mylimam ir mylėti, susisieti su kitu fiziškai, psichologiškai ir dvasiškai, yra prigimtiniai, taigi natūralūs žmogaus troškimai (United States Catholic Conference, 1997, p. 30).

Vyrą ir moterį sukūrė Dievas, norėjęs, kad jie būtų visiškai lygūs kaip žmonės, bet skirtingos lyties būtybės – vyras ir moteris. Vyro ir moters lytiškumas yra sudėtinė žmogaus prigimties dalis. Vyriška ar moteriška žmogaus prigimtis skatina išlaikyti pagrindinius bruožus ir juos puoselėti. Dievas, sukurdamas lytišką žmogų, iškėlė uždavinį: žmogus sukurtas tam, kad lytiškumas jį susietų su kitu žmogumi ir bendras gyvenimas su partneriu įgautų pilnatvę (Grosmanas, 1997, p. 4). Dievo įsakymas „būkite vaisingi ir dauginkitės“ (Pr 1, 28), neatšiejamas nuo suvokimo, kad „negera žmogui būti vienam“ (Pr 2, 18), rodo dvejopą santuokos ir teisingo elgesio lyties aspektu supratimą (United States Catholic Conference, 1997, p. 30).

Lytiškumas nėra vien biologinis reiškinys – tai žmogaus asmenybės esmė (Jonas Paulius II, 1994A, nr. 11). Vyras ir moteris yra priešingi, bet vienas kitą papildantys poliai, kurie sukelia ir veiksmingą įtampą. Lytiškumas nulemia žmogaus, kaip vyro ar moters, egzistenciją, paveikia visą asmenį, ir visa, kas tik yra žmogiška (Paškus, 1995, p. 39, 7–8). *Du viename kūne* pirmiausia reiškia aukščiausią seksualinės meilės pakopą – lyčių susijungimą. Tai tikrai žmogiškas susijungimo būdas, neatskirama meilės dalis, vyrą ir moterį siejanti iki mirties. Vyras ir moteris vienas su kitu yra susiję, išipareigoja vienas kitam, „glaudžiasi ir priglunda“ (Grosmanas, 1997, p. 5). Vis dėlto „kūniškas atsidavimas būtų veidmainiškas, jei tai nebūtų ženklas ir vaisius visiško asmens atsidavimo, kuriame dalyvauja visas asmuo, su visu savo laikinumu“ (Jonas Paulius II, 1994A, nr. 11).

Žmogus yra pašauktas mylėti ir dovanoti save kūnu ir dvasia. Tad moteriškumas ir vyriškumas yra viena kitą papildančios dovanos. Žmogaus lytiškumas yra neatsiejama konkretaus gebėjimo mylėti, kuriu Dievas apdovanojo vyrą ir moterį, dalis. Lytiškumas yra asmenybės pamatas, vienas jos būties, raiškos, bendravimo su kitais, taip pat žmogiškosios meilės jautimo, išreiškimo ir išgyvenimo būdų. Žmogaus kūnas – lytis, vyriškumas ar moteriškumas – sukūrimo slėpinio požiūriu yra ne tik vaisingumo ir gyvybės perdavimo šaltinis, kas būdinga visam gamtos pasauliui, bet apima ir santuokinį aspektą, tai yra gebėjimą išreikšti meilę, kai žmogus – asmuo tampa dovana ir taip įprasmina savo būtį, egzistenciją.

2. Santuokinio akto elementai

Sutuoktinių meilė išreiškiama ir tobulinama santuokai būdingais aktais. „Aktai, kuriais sutuoktiniai intymiai ir skaisčiai susijungia, yra garbingi ir kilnūs, jais sutuoktiniai džiaugsmingai ir su dėkingumu praturtina vienas kitą“ (Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“, 2001, nr. 49). Lytinė meilė tampa fiziškai išreikšta sutuoktinių santuokine sandora. Vis dėlto lytiniai santykiai yra daugiau nei tik fiziniai ryšiai – tai matoma asmenų sudarytos sakramentinės santuokinės sandoros išraiška (Kippley, 1991, p. 57).

Santuokiniai santykiai – tai poveikis asmeniui, visam asmeniui, tai yra asmeninis vyro ir moters ryšys, kai vienas teigiamai ar neigiamai veikia kitą. Santuokiniais „santykiais pasirašomas ir užantspauduojamas – o gal ir lemiamas – visą gyvenimą trunkantis susisaistymas; o susisaistymas visam gyvenimui yra santuoka. Lytiniai santykiai turi tai, kas toli peržengia ribas to, kas kūniška, bei to, kas jausmiška ir psichiška“ (Fosteris, 1997, p. 17). Santuokinis aktas nėra tik paprastas lytinis vyro ir moters aktas. Tai santuokinio ryšio išraiška, gerbiant santuokos gerį. Santuokinis aktas, skirtingai nuo tiesiog lytinio akto, yra: 1) atviras santuokinei meilei; 2) atviras naujai gyvybei.

Taigi santuoka yra išmintingai Kūrėjo įsteigta, kad žmonėse būtų vykdomas Dievo meilės planas (Paulius VI, 1993, nr. 8). Šį planą sutuoktiniai įgyvendina asmeniškai dovanodami save, t. y. užmegzdami lytinius ryšius. Tai turi dvi reikšmes: 1) abipusiškas asmenų tobulėjimas – asmenis vienijantis lytiškumo aspektas ir 2) bendradarbiavimas su Dievu, pradėdant ir auklėjant naujas gyvybes – gyvybę dovanojantis lytiškumo aspektas. Kai sutuoktiniai stengiasi brandinti abipusę meilę, puoselėti santuokos vienumą ir pastovumą, pasirengti turėti tiek vaikų, kiek leidžia atsakomybė, tada abi minėtos akto reikšmės yra svarbios, siekiant išsaugoti žmonių tarpusavio ryšį (Hering, 1993, p. 165). Žmogui nereikia nuolat veikti, kad abu šie gėriai tarptų, bet jis negali sąmoningai vieno iš jų slopinti. Vyro ir žmonos meilė tampa pažeidžiama, jei nesilaikoma moralinio įstatymo (Maida, 1991, p. 253), juk egzistuoja moraliniu požiūriu neatskiriamas ryšys tarp vienijančios ir prokreacinės santuokinio akto dimensijų (John Paul II, 1984B, nr. 2).

Sudarydami santuoką sutuoktiniai atiduoda save vienas kitam neatšaukiamu laisvu apsisprendimu. Santuokiniai santykiai – kūno kalba – reikalauja tiesos, visos tiesos. O visa tiesa yra ta, kad santuokinis aktas, kaip šios kalbos išraiškos šaltinis, žymi ne tik meilę, bet ir potencialų vaisingumą, todėl negalima dirbtinėmis priemonėmis jo atsisakyti (John Paul II, 1984A, nr. 6; Paulius VI, 1993, nr. 12). Tų dviejų santuokos prasmių negalima atskirti, nesutrikdant dvasinio sutuoktinių gyvenimo, nesukeliant pavojaus pačiai santuokai ir šeimos ateičiai (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 2363). Santuokinio akto esmė – sujungti abi šias žmogaus lytiškumo dimensijas, išlaikant egzistencinį ir psichologinį ryšį tarp gyvybę perduodančios, arba prokreacinės, žmogaus lytiškumo, dimensijos ir meilę perduodančios, arba asmenis jungiančios, dimensijos (Narbekovas, 2003, p. 9–10). Dirbtinai atskyrus vienijančias ir prokreacines santuokinio akto dimensijas, žinoma, vis dar vienijamasi kūniškai, bet nebėra vidinės tiesos ir asmenų bendrystės kilnumo. Jei taip atsitinka, nelieka ne tik tikros savikontrolės, bet ir tikro abipusio dovanojimosi ar abipusiško vienas kito, kaip vyro ir žmonos, priėmimo. Tai pažeidžia vidinę santuokinio vienumo tvarką, todėl „kontraceptinis aktas“, kaip toks, iš esmės yra blogis (Maida, 1991, p. 255). Fizinė dviejų lyčių sandara ir išoriniai jų skirtumai rodo, kad santuokiniai santykiai neatsiejami nuo prokreacijos, o žmogaus lytiniai potraukiai, emocijos – kad santuokiniai santykiai neatsiejami nuo meilės. Abipusis lyčių potraukis ir meilė tarp skirtingos lyties asmenų randa savo intymią išraišką lytinės meilės akte. Iš prigimties seksualine meile siekiama kitos lyties partnerio.

Fizinis ir psichologinis ryšys, atsirandantis tarp sutuoktinių seksualinės vienybės dėka, liudija ir įkūnija santuokinės meilės gilumą, paslaptinę, nesugriaunamumą. Panašiai santuokinės meilės prokreacinė dimensija yra įrašyta tame pačiame lytiniame akte, kuriuo sutuoktiniai išreiškia, stiprina ir švenčia savo vienijančią meilę (United States Catholic Conference, 1997, p. 41). Vidinė santuokinio akto sandara, kai vyras ir žmona sujungiami glaudžiais saitais, daro juos tinkamus pradėti naują gyvybę, laikantis prigimtinių vyro ir moters egzistavimo dėsnų. Toks santuokinio akto dvidimensiškumas, išreiškiantis

sutuoktinių vienybę ir žmonių dauginimosi galimybę, Kūrėjo valia glūdi pačioje žmogaus prigimtyje.

2.1. Asmenis vienijantis elementas

Seksualumas veikia visą kūnu ir dvasia vieningą žmogų, ypač jo jausmus, galią mylėti ir gimdyti, bendraja prasme – gebėjimą užmegzti ryšius su kitais žmonėmis. Todėl seksualumą įprasmina santuokinė vyro ir moters meilė. Santuokoje fizinis sutuoktinių suartėjimas tampa jų dvasinės bendrystės ženklu ir laidu (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 2332; 2360). Lytiškumas padeda užmegzti ryšį su kitu ir jam atsiverti; jo tikrasis tikslas yra meilė, tiksliau, meilė kaip dovanojimas ir priėmimas, kaip davimas ir gavimas. Santykis tarp vyro ir moters iš esmės yra meilės santykis (Popiežiškoji šeimos taryba, 1995, nr. 11).

Lytinis potraukis rodo, kad lyčių savybės viena kitą atitinka, taigi moteriai ir vyrui atveria abipusio papildymo galimybę. Tų savybių, kurias turi moteris, neturi vyras ir atvirkščiai. Tad kiekvienas jų ne tik gali papildyti savo savybes kitos lyties asmens savybėmis, bet kartais jaučiama net tokio papildymo reikmė (Wojtyła, 1995, p. 53). Santuokiniai santykiai – tai intymus veiksmas, kai asmuo visiškai save dovanoja. Kūno dovanojimas santuokiniuose santykiuose – tai asmens atsidavimo išraiška. Kai vyras ir žmona atsiduoda vienas kitam lytiškai santykiaudami, jie susijungia ir tampa vienu kūnu. Kūnas išreiškia asmens vyriškumą ar moteriškumą per vyro ir moters tarpusavio ryšį. Asmenys kalba savo kūnais: gestais ir reakcijomis, visais kūnų veikimo būdais, kuriuos nulemia įtampos ir malonumai, kūnų veikimas ir sąveika (John Paul II, 1984A, nr. 4). Meilė tarp vyro ir moters tampa tikrove, kai pagal savo vyriškumą ir moteriškumą jie atsiduoda vienas kitam kaip visuma ir santuokine sandora Dievo valia įsteigia asmenų bendruomenę vaikams pradėti, gimdyti ir auklėti. Santuokinei meilei ir tikrai jai skirtas lytinis atsidavimas, kuris tikrai žmogiškas būna tik tada, kai sudaro neatsiejamą meilės, vienijančios vyrą ir moterį ligi mirties, dalį (Popiežiškoji šeimos taryba, 1995, nr. 14). Santuokoje fizinis sutuoktinių suartėjimas tampa jų dvasinės bendrystės ženklu ir laidu. Santuokiniai pakrikštytųjų ryšiai yra pašventinti sakramentu. O seksualumas tampa džiaugsmo ir malonumo šaltiniu (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 2362). Dviejų lyčių sąjunga gaivina san-

tuokinę sandorą, tai daugiau nei fizinis ryšys, tai akivaizdi tarp asmenų ir Dievo sudarytos sakramentinės santuokinės sandoros išraiška (Kippley, 1991, p. 7–9).

Santuokinė meilė, kai vyras ir žmona kilniadvasiškai visa kuo dalijasi, nesinaudoja neteisėtomis išimtimis ir neieško gerovės vien tik sau. „Jei kas vyrą ar žmoną iš tikrųjų myli, tai myli ne tik už tai, ką iš jo ar jos gauna, bet vyras myli žmoną dėl jos pačios, o žmona vyrą dėl jo paties, ir jie, vienas kitam atsidavę, su džiaugsmu rūpinasi vienas kitą gausiau apdovanoti“ (Paulius VI, 1993, nr. 9).

Du žmonės, kurie savo fizine sandara yra vyras ir moteris, nors jų kūnai yra skirtingi, gali gyventi kartu tiesoje ir meilėje. Savo kūnais vyras ir moteris yra parengti santuokoje puoselėti asmenų bendrystę. Kai santuokine sutartimi jie susijungia ir „tampa vienu kūnu“ (Pr 2, 24), jų sąjunga privalo realizuotis tiesoje ir meilėje, rodydama pagal Dievo paveikslą ir panašumą sukurtų asmenų brandą (Jonas Paulius II, 1994B, nr. 8). Kai vyras ir žmona atsiduoda vienas kitam, lytinis aktas suvienija du asmenis, kurie jau jų santuokiniu įsipareigojimu tapo neperskiriami savo gyvenime (United States Catholic Conference, 1997, p. 31).

„Aš imu tave savo žmona (vyrų) ir prisiekiu visada būti ištikimas(-a): kai laimė lydės ar vargas suspaus, kai sveikata tvers ar ligos suims, – visą gyvenimą tave mylėsiu ir gerbsiu“ (Romos apeigynas, 1997, nr. 37), – taip prieš Dievą prisiekiamą mylėti, būti ištikimam, visiškai save dovanoti. Taigi sutuoktiniai įsipareigoja vienas kitam besąlygiškai, t. y. tiek individualiai, tiek ir kartu negali veikti prieš savo dovanojančią meilę, kurią prisiekė susituokdami. Todėl kontracetinis lytinis aktas yra abipusiškas aktas prieš santuokos sutartį (Kippley, 1991, p. 11–12). Juk sutuoktiniai, sudarydami santuokinę sandorą, laisvai prisiėmė visus santuokai priderančius įsipareigojimus, ryžosi save padovanoti vienas kitam. Kiekvienas vyras ir kiekviena moteris iki galo save realizuoja tik nesavanaudiškai atsiduodami, o sutuoktiniais santuokinės jungties momentas yra savita patirtis: tada vyras ir moteris savoje vyro ir moters tiesoje tampa abipuse dovana vienas kitam. Visas santuokinis gyvenimas yra dovana, bet ypač tai ryšku, kai sutuoktiniai, atsiduodami vienas kitam meilėje, susitinka ir iš dviejų tampa „vienu kūnu“ (Pr 2, 24; Jonas Paulius II, 1994B,

nr. 12). Santuokinis aktas – tai veiksmas, kurį atlikdami sutuoktiniai dovanoja save vienas kitam ir kartu atsiveria gyvybės dovanai. Šio akto kūniškumas ir dvasingumas yra neatskiriami. Savo kūnais ir per kūnus sutuoktiniai išbaigia santuoką ir tampa tėvu bei motina. Santuokinis aktas gerbia atvirumą gyvybei; asmens prokreacija yra sutuoktinių meilės vaisius ir rezultatas (Congregation for the Doctrine of the Faith, 1987, nr. 43).

2.2. Gyvybę perduodantis elementas

Kūriniai ne tik patys egzistuoja, bet leidžia egzistuoti ir naujoms savo rūšies būtybėms. Taip vyras ir moteris, abipusio potraukio dėka, lytiškai bendraudami patenka į kosminę egzistavimo perteikimo tėkmę. Jų padėtis ypatinga tuo, kad sąmoningai atlieka savo veiksmus ir numato šių veiksmų padarinius (Wojtyła, 1995, p. 62).

Dievas, sukūręs vyrą ir moterį pagal savo paveikslą ir panašumą, savo rankų darbą apvainikavo pašaukdamas juos dalyvauti savo meilėje, kartu suteikdamas jiems Kūrėjo ir Tėvo galią laisvu ir atsakingu bendradarbiavimu perduoti žmogiškąją gyvybę: „Dievas juos palaimino, tardamas: Būkite vaisingi ir dauginkitės, pripildykite žemę ir ją valdykite“ (Pr 1, 28). Taigi vienas pagrindinių šeimos uždavinių – tarnauti gyvybei, įgyvendinti istorijoje pirmąją Kūrėjo palaiminimą: per gimdymą perduoti Dievo paveikslą iš žmogaus žmogui (Pr 5, 1–3; Jonas Paulius II, 1994A, nr. 28).

Tikrąją prasme meilė yra didelė dovana, o santuokinė meilė, kurios dėka sutuoktiniai „pažįsta“ vienas kitą ir tampa „vienu kūnu“ (Pr 2, 24), tik jais dviem neapsiriboja: ji parengia didžiausiam atsidavimui, kai tampa Dievo bendradarbiais ir dovanoja gyvybę naujam žmogui (Lewis, 1999, p. 89). Žmogaus gyvybė yra dovana, gauta tam, kad būtų dar kartą dovanota (Žmogaus lytiškumo tiesa (...), 1995, nr. 12). Tėvai, duodami pradžią naujai gyvybei, pripažįsta, kad vaikas, kaip jų abipusės meilės dovanos vaisius, savo ruožtu yra dovana jiems abiem. Vis dėlto sutuoktiniai įgyja teisę ne į vaikus, o į santuokinį aktą, kuris gali būti vainikuotas nauja gyvybe. Taigi atsiduodami vienas kitam, jie kuria naują tikrovę – kūdikį, gyvą jų meilės atspindį, santuokinės vienybės ženklą, neišardomą tėvystės ir motinystės sintezę. Santuokinis aktas nėra paprasčiausia organinė funkcija pradėti naują gyvybę. Tai asmeninis veiksmas, kai dovanojame save vienydamiesi „viename

kūne“, reiškiantis asmeninį sutuoktinių bendradarbiavimą su Dievu pradėdant naują gyvybę. Prokreaciją galima taip apibūdinti: naujo žmogaus pradėjimas, vyrui ir moteriai bendradarbiaujant su Kūrėju, yra abipusio sutuoktinių atsidavimo puoselėjant meilę ir ištikimybę vaisius ir ženklas, gyvas visiško sutuoktinių atsidavimo vienas kitam liudijimas (Jonas Paulius II, 1994A, nr. 14, 28).

Kūno dovanojimas lytiniuose santykiuose yra simboliškas viso asmens atsidavimas. Jeigu asmuo kažką pasilieka sau ar apriboja pačiu faktu, jis/ji neatsiduoda visiškai. Kai vyras ir žmona duoda save vienas kitam lytiškai santykiaudami, jie tampa „vienu kūnu“ (Pr 2, 24). Dievas sukūrė juos kaip vyrą ir moterį, kad „būtų vaisingi ir daugintųsi“ (Pr 1, 28), kitais žodžiais tariant, pagrindinis lytinių santykių tikslas buvo prokreacija ir žmogaus įamžinimas. Dievas pasakė: „Negera žmogui būti vienam; aš padarysiu jam padėjėją, tinkančią jam“ (Pr 2, 18). Taigi neneigiama, kad meilė yra vienas pagrindinių santuokos tikslų, bet pabrėžiama, kad prokreacija yra vienas pagrindinių santuokos tikslų (Whitehead, 1981, p. 108; Orville ir kt., 1988, p. 14).

„Santuokiniu aktu vyras ir moteris yra šaukiami atsakingai patvirtinti abipusę dovaną, kurią jie vienas kitam dovanuoja santuokos sustartimi. Tad visiško savęs atidavimo kitam logika yra potencialiai atvira gimdymui, ir santuoka dar tobuliau save realizuoja šeimoje“ (Jonas Paulius II, 1994B, nr. 12). Santuokinės meilės tikrumo požymis ir yra atvirumas gyvybei. „Meilė savo giliausia tikrove yra dovana iš esmės, ir santuokinė meilė, leidžianti sutuoktiniams vienas kitą pažinti, nesibaigia jais dviem, bet parengia juos didžiausiam atsidavimui, per kurį jie tampa Dievo bendradarbiais, dovanodami gyvybę naujam žmogui. Vadinasi, dovanodami save vienas kitam, jie dovanuoja ne tik save, bet ir naują tikrovę – vaiką, gyvą jų meilės atspindį, nuolatinį santuokinės vienybės ženklą ir gyvą bei neišardomą jų tėviškosios bei motiniškosios būties sintezę“ (Žmogaus lytiškumo tiesa (...), 1995, nr. 15).

Vyras ir moteris tuo, kad yra naujo žmogaus atsiradimo vyksmo dalyviai, kartu yra ir naujo žmogaus – asmens kūrėjai (Wojtyła, 1995, p. 62; Paulius VI, 1993, nr. 8).

Santuokinė meilė visada dovanuoja gyvybę, jei sutuoktiniai nuoširdžiai atsiduoda vienas kitam, net jei vaikas nepradedamas. Kai vyras ir

moteris sąmoningai varžo savo vaisingumą arba kitaip piktnaudžiauja lytiškumu, lytinį aktą galima apibūdinti kaip negyvybingą. Kūniškas sutuoktinių atsidavimas vienas kitam išlieka intymiausia, galingiausia, gyvybę dovanojančia meilės išraiška ir tada, kai neleidžiama pradėti naujos gyvybės (Viskam pasiryžusi meilė, 1999, p. 37). Krikščioniška santuoka neatsiejama nuo vaisingumo, kuris kyla iš vienijančios, naują gyvybę atnešančios meilės. Santuokinė meilė visada palieka naujos gyvybės galimybę. Lytinis aktas yra atviras prokreacijos galimybei, tai įsipareigojimas, sutuoktinių laisva valia priimtą santuokos dieną. Kontraceptinis aktas rodo, kad nebetrokštama įsipareigoti vienas kitam; norima tik lytinių santykių, bet su išlygomis, t. y. atskiriant savo, kaip žmogaus, vaisingumą. Įsipareigojimų savavališkas atskyrimas nuo tikrosios akto reikšmės lytinį aktą paverčia melu (Smith, 2000). Nes „žmogiškoji gyvybė perteikiama sąmoningu asmeniniu veiksniu, vykdančiam Dievo įstatymus – šventus, neliečiamus ir nekintančius. Šiuos įstatymus privalo pripažinti ir vykdyti visi žmonės“ (John XXIII, 1962, nr. III).

3. Skirtingas žmogaus lytiškumo traktavimas

Teisingas lytiškumo suvokimas leidžia kurti šeimą pagal Dievo numatytą tvarką. Jonas Paulius II, kalbėdamas apie santuokinę meilę, mini kūno kalbą. Asmuo bendrauja pasitelkdamas kūno kalbą. Kūnas vyro ir moters tarpusavio santykiuose išreiškia asmens vyriškumą ar moteriškumą (John Paul II, 1984A, nr. 2). Ši kūno kalba turi sakramentinę dimensiją. Santuokinis aktas, kaip šios kalbos išraiškos šaltinis, žymi ne tik meilę, bet ir potencialų vaisingumą. Todėl vienijantis ir prokreacinis elementai santuokiniame akte yra neatsiejami. Deja, šiandien lytiškumas dažnai suvokiamas kitaip.

3.1. Separatistinis požiūris

Vis dažniau teigiama, kad naudinga yra tai, kas teikia malonumą, nes malonumas esąs pagrindinis žmogaus laimės požymis. Jis įgauna įvairių pavidalų ir atspalvių (Wojtyła, 1995, p. 36). Vertybės skirstomos į naudingas ir nenaudingas, į tas, kurios vertos dėmesio šiandien, ir atgyvenusias. Vertybių, kurios vertingos savaime, vertinimas naudingumo aspektu yra faktinis jų paneigimas. Visumos nuvertinimas kartu yra ir jos supaprastinimas. Kas laiko naudą vertybe, tas nesuvo-

kia tikrųjų vertybių, nes iš visų vertybių nauda pati savaime neturi jokios prasmės. Visko pavertimas nauda kartu yra ir viso ko nuvertinimas (Girnius, 1998, p. 218–219).

Separatistinė lytiškumo samprata kelia grėsmę egzistenciniam ir psichologiniam ryšiui tarp gyvybę perduodančio ir asmenis siejančio elemento. Prokreacinis elementas priskiriamas tik biologinei lytiškumo funkcijai. Tokį naują lytiškumo supratimą formuoja kontracetines priemones gaminančios įmonės. Akcentuojama lytiškumo svarba tarpusavio ryšiams, kurie padeda išsivaduoti nuo vienatvės, patirti draugiškumą. Lytinis aktas tampa tik socialinių ryšių priemone. Pasak separatistinių požiūrių palaikančios visuomenės, tokio akto metu esą svarbu jausti draugiškumą, atsakomybę. Pagrindinis principas: jei dviem žmonėms yra gera, tai yra gerai. Tuo tarpu prokreacinė dimensija traktuojama tiktai kaip biologinė, turinti ne asmeninę, o tik biologinę vertę. Reprodukcinė dimensija gali būti svarbi, jei sąmoningai suvokiama, laisvai ir sąmoningai pasirenkama. Laikantis separatistinio požiūrio, ir pats žmogaus kūnas yra tik instrumentinis gėris asmeniui. Taip suvokiant aptariamus reiškinius, kai atskiriami santuokinio akto elementai, kyla grėsmė santuokai, asmens orumui, gyvybės dovanai.

Separatistiniu požiūriu žmogaus gėriai gali būti išskaidomi. Kai dirbtinai atskiriami vienijančio ir prokreacinio santuokinio akto elementai, vis dar galima vienyti kūniškai, bet tai neatitinka akto vidinės tiesos ir asmenų bendrystės kilnumo. Šiuo atveju nebeveikia savikontrolės mechanizmai, nebėra abipusio dovanojimo ir abipusio vienas kito priėmimo. Tai pažeidžia vidinę santuokinio akto vienybę, todėl kontracetinis aktas traktuojamas kaip blogis (Maida, 1991, p. 255).

3.2. Integralus požiūris

Asmuo yra lytinė būtybė. Būti vyru ar moterimi nėra kažkas tik biologiška, nes asmens kūnas nėra jam tik įrankis, bet sudėtinė asmens egzistavimo dalis, išraiška. Asmuo nėra belytis subjektas, kuris kada nors taps vyru ar moterimi, jis yra vyras arba moteris dar negimęs. „Aš“ asmeniškai yra mano kūnas ir mano kūnas yra asmeniškasis „Aš“.

Remiantis integraliu žmogaus lytiškumo supratimu, asmenis siejantis ir gyvybę perduodantis elementai yra vienodai svarbūs. Šios dimensijos yra natūralios ir prigimtinės. Abu šie gėriai yra asmens gėriai, o ne gėriai, skirti asmeniui. Prokreacinė dimensija kyla iš asmens lytinės galios. Ji yra asmens lytinė galia, todėl asmeniška ir vertinga. Naujos gyvybės perdavimas yra prokreacijos faktas, kada pradedamas ir pagimdomas kitas asmuo. Asmuo, kuris pašaukiamas į gyvenimą, nėra produktas, savo prigimtimi menkesnis už gimdytojus. Lytinė galia, darydama prokreacinį aktą galimą, leisdama pradėti naują asmenį, nėra kažkas žemesnio už žmogų ar asmenį (Lamont, 1998, p. 563); tai yra asmens galia, leidžianti asmeniui dalyvauti Dievo veikloje perduodant gyvybę naujiems asmenims. Minėtu požiūriu, gyvybę teikiantis ir asmenis siejantis elementai yra susiję, jie abu nulemia lytiškumą kaip lygiaverčiai veiksniai. Kai abu santuokos tikslai traktuojami kaip integralūs gėriai, abu tampa svarbūs ir negali egzistuoti vienas be kito. Santuokoje vyras ir moteris kviečiami visiškai atsiduoti vienas kitam, dalintis ir kartu dalyvauti kūrybos slėpinyje. Taip jie atsiliepia į žmogaus pašaukimą mylėti, gyventi, kurti drauge su Dievu, kuris kviečia ne tik mylėti *ar* gimdyti, bet mylėti *ir* gimdyti (Code of Canon Law, 1983, kan. 1055, § 1).

Išvados

1. Šeimos gyvenimas remiasi abipusiu vyro ir moters atsidavimu santuokoje. Žmogus yra sukurtas atsiduodančiai meilei, kur būtina nuosekli santuokinė ištikimybė, svarbi sutuoktinio gerovė, tai ori kūno ir dvasios raiška santuokinės draugystės pagrindu.
2. Santuokoje vyras ir moteris taip susivienija, kad tampa „vienu kūnu“ (Pr 2, 24). Sutuoktinių meilė išreiškiama ir tobulinama santuokai būdingais aktais – intymiu bendravimu. Lytiniai santykiai – tai ne tik fizinis ryšys, jie tampa asmenų sudarytos sakramentinės santuokinės sandoros matoma išraiška.
3. Paminėtini du santuokinių santykių aspektai: 1) abipusis asmenų tobulėjimas – tai asmenis vienijantis lytiškumo aspektas ir 2) bendradarbiavimas su Dievu pradedant ir auklėjant naujas gyvybes – tai gyvybę dovanojantis lytiškumo aspektas. Vienijančio ir prokreacinio elementų išraiška yra viena – santuokinis

aktas, kurio inegralumas neperskiriamas. Sutuoiktinių lytinė vienybė lytinio akto metu liudija ir įkūnija santuokinės meilės esmę, nesugriaunamumą, intymumą. Lytiniu aktu, kuriuo sutuoiktiniai išreiškia ir stiprina savo vienijančią meilę, jiems suteikta galimybė tapti gyvybės kūrėjais. Toks santuokinio akto dvilygmiškumas, išreiškiantis sutuoiktinių vienybę ir žmonių dauginimosi galimybę, nulemtas pačios žmogaus prigimties. Todėl Dievo nustatyto santuokinio akto elementų ryšio žmonės savo nuožiūra negali pažeisti, nes šis ryšys nesuardomas.

Gauta 2005 05 12

Pasirašyta spaudai 2006 02 12

Spausdinti rekomendavo: dr. A Širinskienė, dr. A Savickis

Literatūra

- Code of Canon Law*. (1983). Washington: Canon Law Society of America.
- Congregation for the Doctrine of the Faith, Instruction on Respect for Human Life in its Origin and on the Dignity of Procreation: Replies to Certain Questions of the Day Donum Vitae*. (1987). Braintree: The Pope John XXIII Medical-Moral Research and Education Centre.
- Fosteris, R. (1997). Seksualumas ir nesusituokusieji. *Prizmė 3*.
- Girnias, J. (1998). *Žmogaus problema technikos amžiuje*. Vilnius: Aidai.
- Orville, N., Griese, O. N., Diamond, E. F., Montrose, D. W. (1988). *The AIDS Crisis and the Contraceptive Mentality*. Braintree: The Pope John XXIII Medical – Moral Research and Education Center.
- Grosmanas, S. (1997). Seksualumas – Dievo dovana žmogaus rankose. *Prizmė 3*.
- Hëring, B. (1993). The Inseparability of the Unitive – Procreative Functions of the Marital Act. *Readings in Moral Theology. Dialogue About Catholic Sexual Teaching*, t. 2. New York: Paulist Press.
- Human Sexuality. A Catholic Perspective for Education and Lifelong Learning*. (1997). United States Catholic Conference. Washington: United States Catholic Conference.
- John Paul II. (1984A). General Audience of August 22, 1984. *The Church's Position the Transmission of Life*. <http://www.catholic-pages.com/mariage/jp2-06.asp>. 2000-01-16.
- John Paul II. (1984B). General Audience of July 25, 1984. *Importance of Harmonizing Human Love with Respect for Life*. <http://www.catholic-pages.com/mariage/jp2-03.asp>. 2000-01-16.
- John XXIII. (1962). *An Encyclical Letter „Mater et Magistra“*. Chicago: The Discoverers Press.

- Jonas Paulius II. (1994A). *Apaštališkoji adhortacija „Familiaris consortio“*. Vilnius: Lumen fondo leidykla.
- Jonas Paulius II. (1994B). *Laiškas šeimoms*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
- Katalikų Bažnyčios Katekizmas*. (1996). Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla.
- Kippley, J. F. (1991). *Sex and Marriage Covenant. A Basis for Morality*. Cincinnati: The Couple to Couple League International.
- Lamont, J. R. T. (1998). On the Functions of Sexual Activity. *The Thomist* 4.
- Lewis, C. S. (1999). *Tiesiog krikščionybė*. Šiauliai: Nova Vita.
- Maida, A. J. (1991). Responsible Parenthood in the Writings of Pope Paul VI and Pope John Paul II. *Trust the Truth*. Braintree: The Pope John XXIII Medical – Moral Research and Education Center.
- Narbekovas, A. (2003). Moralinis natūralaus šeimos planavimo ir kontracepcijos skirtumas. *Soter* 10.
- Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“. (2001). *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai.
- Paškus, A. (1995). *Žmogaus meilės*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
- Paulius VI. (1993). *Enciklika „Humanae vitae“*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
- Santuokos sakramentas*. (1997). Romos apeigynas. Vilnius: Katalikų pasaulis.
- Smith, J. E. *Humanae Vitae: Challenge to Love*. <http://www.catholic-pages.com/marriage/smith10.html>. 2000-01-16.
- Šventasis Raštas*. (1998). Vilnius: Katalikų pasaulis.
- Viskam pasiryžusi meilė*. (1999). Kaunas: Lietuvos katechetikos centras.
- Whitehead, K. D. (1981). *Agenda for „Sexual Revolution.“ Abortion, Contraception, Sex Education and Related Evils*. Washington: Franciscan Herald Press.
- Wojtyła, K. (1995). *Meilė ir atsakomybė*. Vilnius: Alka.
- Žmogaus lytiškumo tiesa ir reikšmė. Auklėjimo šeimoje gairės*. (1995). Popiežiškoji šeimos taryba. http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/zmogaus_lytiskumo.html. 2005-03-16.

DUAL DIMENSION OF THE MARITAL ACT

Remigijus Oželis

Summary

Person is by nature a sexual being. Sexuality which is perceived as self-giving of the man and the woman to each other through marital acts, is not just a biological phenomenon – it is the essence of the human personality. The person's calling is to love and give as a present one's body and soul. Femininity and masculinity are two gifts that complement each other. Therefore, human sexuality is an integral part of the ability to love which God presented to the man and the woman.

Sexuality is the foundation of the personality, a way to be, to express oneself, to communicate with others and to feel, express and experience love.

Every man and every woman can fully realize oneself only when unselfishly giving oneself, whereas the moment of marital link is a specific experience for spouses. Then man and woman in their truth as man and woman become a mutual gift to each other. The marital life as such is a gift, but it is especially apparent when spouses, giving oneself to each other in love, realize their meeting, which joins two bodies into one. In its deepest sense love is a real gift, and marital love, which unites the spouses and makes them “one flesh” (Gen 2, 24), does not end between them because it prepares them for the great giving where they become God’s co-operators in making new life. Thus, giving oneself to each other, they create the new reality – the infant who is the living reflection of their love, the sign of their marital unity, the live and unbreakable synthesis of motherhood and fatherhood.

Marital love is realized by the mutual personal self-giving which is sexual relationship and has two meanings: 1) mutual personal development – the person-uniting sexual aspect and 2) the cooperation with God in creating and educating children – the life-giving sexual aspect.

Unfortunately, today separating understanding of sexuality threatens the existential and psychological relationship between the life-giving and person-uniting elements. The procreational element is attributed only to the biological function of sexuality. The integrating attitude towards sexuality, however, perceives the person-uniting and life-giving elements as equally important. These two dimensions are natural dimensions of the personal self. These values are personal values and not values for the person. The procreational dimension arises from the person’s sexual power. It is the person’s sexual power, therefore, it is personal with its value and dignity.

But both the uniting and the procreational elements find their expression in a single marital act which possesses an inseparable integrity. Sexual unity of the spouses during the sexual act witnesses and embodies the deepness, endurance and intimacy of love. The same sexual act where the spouses express and strengthen their uniting love

allows them to become the creators of new life. By its inner structure, the marital act, while tightly uniting husband and wife, makes them worthy cooperation in producing new life. This dual layer of the marital act, expressing the unity of the spouses and the ability of the human procreation, is embedded by the Creator into the very nature of the person.